

Опорний заклад

Барвінківська ЗОШ І-ІІІ ступенів № 1

Барвінківської районної ради Харківської області

ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ ВОЇНІВ-УКРАЇНЦІВ У РОКИ АФГАНСЬКОЇ
ВІЙНИ(1979-1989):НА МАТЕРІАЛАХ СПОГАДІВ БАРВІНКІВЧАН

Роботу виконали:

**Бабіч Богдан, Коршенко Аліна,
Нікітіна Катерина**

учні 9-Б класу опорного закладу
Барвінківська загальноосвітня школа І –
ІІІ ступенів № 1 Барвінківської районної
ради Харківської області

Керівник:

Паніотова Вікторія Леонідівна,
учитель історії опорного закладу
Барвінківська загальноосвітня школа І–
ІІІ ступенів № 1 Барвінківської районної
ради Харківської області, «спеціаліст
вищої категорії», учитель-методист

Тема дослідження: «Повсякденне життя воїнів-українців у роки Афганської війни(1979-1989): на матеріалах спогадів барвінківчан».

Актуальність дослідження, першою чергою, обумовлена тим, що «олюднення» військового повсякдення афганського конфлікту через спогади його учасників-українців уможливорює розкрити нові, маловідомі сторінки історії того періоду. Ментальні уроки Афганської війни можуть стати у нагоді сучасній Україні, яка переживає нелегкі часи на Сході держави. Звернення до пласту досліджень побутової та соціальної історії допомагає ґрунтовніше висвітлити загальний історичний процес та «оживити» традиційну історію Афганської війни.

Масштабність Афганської війни зумовила її представницьку бібліографію, яка на сьогоднішній день налічує більше тисячі позицій українських та іноземних видань. Найґрунтовніший її огляд зробив доктор історичних наук, державний службовець України 5 рангу, учасник війни в Афганістані А. А. Костиця [7]. Попри великий обсяг досліджень, психологічні, побутові та мовні аспекти війни в Афганістані майже не розглядалися ні істориками українськими, ні російськими чи білоруськими, ні іноземними.

Статистичні дослідження останніх п'яти-семи років в Україні та Росії розглядають такі моменти: колектив упорядників на чолі з С. В. Червонописким, головою УСВА (Українська спілка ветеранів Афганістану), окреслює термінологічне, статистичне, етичне коло питань участі українців у Афганській війні[12]; дані кількісного складу, національного складу, втрат на війні висвітлено у монографії російського вченого Г. Ф. Кривошеєва, який оприлюднив офіційну статистику періоду 1989-1991 років у СРСР, поєднавши воедино матеріали у текстах і таблицях[8]. Проте нових уточнених даних праця не містить, що говорить про замовчування Росією реальних цифр статистики війни.

Серед праць іноземних авторів однією із найкращих вважається монографія Р. Брейтвейта, відомого британського письменника, професора Бірмінгемського університету, написана на тему афганського конфлікту. Вона вважається класикою цього напрямку на теренах Євросоюзу. Брейтвейт аналізує сутність проблем війни, частково описує життя солдат на війні, відступає від стереотипів «холодної війни», трактуючи усі події із точки зору історичних фактів, спогадів учасників та логіки[2].

Під час дослідження автори використали такі типи джерел: матеріали усної історії, а саме – інтерв'ю з воїнами-українцями Барвінківщини, а також Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» зі змінами і доповненнями[5], неопубліковану Постанову ЦК КПРС № П 176/125 про введення військ 40-ї армії до Афганістану у грудні 1979 року[9], збірки спогадів ветеранів-барвінківчан; періодику; блоги воїнів-українців; фотографії, літературу із контрверсійними поглядами авторів на даний конфлікт. Однак, необхідно зазначити, що попри використання літератури і джерел із контрверсійними точками зору, як українські та іноземні джерела, основою основ дослідження є місцеві матеріали усної історії та збірки спогадів ветеранів війни з Барвінківщини, доповнені спогадами учасників із інших куточків України.

До джерел особового походження усної історії відносяться інтерв'ю з учасниками війни, барвінківчанами І. І. Чехом, В. В. Тацюком, В. І. Ткаченком, В. М. Федоренком, М. Ф. Мазуром та іншими респондентами. Усього було опитано десять респондентів. Вік їх варіюється від п'ятдесяти до шістдесяти років. Серед опитаних п'ять рядових, чотири офіцери середньої ланки, один полковник. П'ятеро із десяти респондентів побажали, щоб їх прізвища не вказувалися. Сім опитаних ветеранів проживають у місті Барвінковому Харківської області, троє – у місті Харкові (теж вихідці з Барвінкового). Під час інтерв'ювання опитуваним задавалося питання: «Яке Ваше найяскравіше враження від Афганської війни?». Ветерани ділилися різними враженнями, але більшість стосувалися побутово-соціальних тем. У ході інтерв'ювання виявилось, що дев'ять із десяти опитуваних хворіли на черевний тиф або гепатит протягом служби, вісім були поранені чи контужені, усі нагороджені бойовими орденами і медалями.

Спогади учасників подій у Афганістані і сьогодні залишаються найбільш масовим і доступним джерелом для вивчення соціально-побутової історії повсякдення Афганської війни. Матеріали усної історії – джерело специфічне. Адже спогади генерала і рядового суттєво різняться за інформативністю та суб'єктивізмом. До того ж, спогади – це продукт переосмислення власного досвіду, його оцінка «заднім числом». Проте у випадку даного дослідження саме суб'єктивізм спогадів українців є особливо цінним, а переосмислення подій їх

учасниками з часом надає можливість відійти від емоційного забарвлення пережитого і побачити життя таким, як воно є.

З грудня 1979 по лютий 1989 через війну у Афганістані пройшли майже півмільйона радянських військовослужбовців із різних республік. Щодо українців, то статистика радянського періоду надає такі цифри: 160 тисяч пройшли через горнило військового конфлікту, 2378 загинули, 8 000 були поранені, 4 687 залишилися інвалідами. Звання «Герой Радянського Союзу» отримали 11 українців[8, с. 73]. Лише по Барвінківському району Харківської області 65 воїнів служили в Афганістані, 8 загинуло. Із Харківщини воювала 9651 особа. З міста Харкова загинуло 124 харків'янина. Яким же було повсякденне життя радянського контингенту на цій війні? На це питання дає відповідь дане дослідження, побудоване на матеріалах спогадів воїнів-барвінківчан.

Для абсолютної більшості усе в цій екзотичній країні було незвичним. Безпосередньо у бойових діях брали участь далеко не усі воїни радянського контингенту. Проте суворі місцеві умови життя і побуту торкнулися кожного. Воїнів зустрічали дивовижної краси гори. Екзотика дивувала коротку мить, а вже через хвилину прибулі потрапляли у світ небезпеки. Згадує ветеран війни, рядовий запасу В. В. Тацюк: «Дороги Афганістану – це пухка пилука, яка лізла в очі, покривала собою людей і техніку. Коли йшла колона, то дихати було важко від хмар пилу. У пустелі допікала спека. Складно було переносити перепади температури – вдень жарко, вночі здригаєшся від холоду»[14, с. 3]. Ефективні показники виконання військових задач мають пряме відношення до ставлення керівництва Збройних сил країни стосовно підлеглих: організації їх побуту, лікування, дозвілля між військовими операціями, психолого-емоційних настанов, тощо.

За спогадами ветерана Афганської війни рядового запасу І. І. Чеха: «Рота у радянських військах мала 120 осіб, у нас було від 40 до 60. Взвод складався із 40-60 солдат, а у нас було 25. Завжди був недокомплект. Що ж поробиш – Обмежений контингент військ»[11, с.3]. За наявності ідеї радянського керівництва про «тимчасовість» афганського конфлікту і «швидку перемогу прокомуністичних сил» на перших двох етапах Афганської війни у 1979-1984 роках військові підрозділи недоукомплектовувалися, а на побут солдат увага не

зверталася. У перші роки війни солдати ОКРВ (Обмеженого контингенту радянський військ) мешкали у наметах або землянках. Намети П-38 легко рвалися під час сильних афганських вітрів, вигорали на сонці, пропускали пилюку. Землянки всередині укріплялися ящиками від боєприпасів, проте зі щілин сипався пісок, хоча під час обстрілів землянка була значно практичніше за намет. Ліжок не було. Спали на ящиках від боєприпасів. У спогадах рядового запасу В. В. Тацюка є така розповідь: «Ми потрапили до Афгану у перші місяці війни. Самі собі облаштували землянки, обшивали їх дошками з ящиків, ховали під маскувальну сітку. У нас жили молода вівчарка Бета і їжачок. Їжачок потоваришував із Бетою. Вони разом їли із спільної миски. На нас він гордо не звертав уваги»[1, с. 5]

Коли солдати дещо обживалися і знайомилися із умовами існування, то починали переймати досвід місцевих жителів. Наприклад, спостерігаючи за афганцями, вони помітили, як ті зберігають від перегріву і переохолодження свої житла. Джантак, або верблюжа колючка, росте в Афганістані повсюдно. Коли джантак засихає, вітер зриває його і горне по землі. Місцеві жителі збирають джантак і закривають ним вікна глиняних будинків. Вдень верблюжа колючка менше пропускає спекотне повітря, а вночі діє як утеплювач. Учасники бойових дій розповідали, що використовували джантак у солдатських помешканнях.

Лише із появою розуміння, що конфлікт затягується, із 1985 року почалися зміни у сферах житла, одягу та харчування. Поступово для солдат почали зводити казарми, а для офіцерів – модулі. Модуль – це збірно-щитова казарма. Там мешкало двоє чи четверо людей. Найкращий побут був у льотчиків, які вважалися елітними військами. Вони жили тільки у модулях, для них створювали окремі польові лазні. З 1984 року почали будувати військові містечка, де містилися банно-пральні комбінати, бурили власні свердловини, зводили гуртожитки і казарми, відкривали магазини. Усі будинки монтувалися із збірно-щитових конструкцій. Через сім-вісім років вони ставали непридатними для проживання. Покидаючи Афганістан у 1989 році, радянські війська полишали всю інфраструктуру на місці[6, с. 143-147].

Щодо харчування, то воно було досить одноманітним. Офіцер запасу тилової служби В. Дяченко розповів: «Афганістан завалений помаранчами, бананами і

усіма плодами землі. «Духи» все це їдять, їм приносять кишлаки, які так платять данину. У наших солдат таких делікатесів немає. Підеш по фрукти у поселення, можеш отримати кулю. Шефи у Москві не пам`ятають, що в Афганістані у них підшефні. Із Криму надіслали до частини шість мішків огірків, які відразу ж віддали до госпіталю»[10, с. 57].

В умовах спеки важко було зберігати овочі і фрукти, молочні продукти. Солдат годували «із банки», тобто давали консерви, порошкову картоплю, сухарі[4, с. 35]. У багатьох були проблеми із зубами, часто люди страждали від авітамінозу. Багато втрачали вагу, а відновитися повноцінно організм не міг. Щоб поповнити раціон вітамінами, деякі «діди» вдавалися до «розбою». Вони виходили на дорогу з автоматом і чекали першу афганську «бурбухайку». «Бурбухайками» називали афганські вантажівки. Якщо машина була із динями чи кавунами, то кілька їх «реквізувалося» на користь солдат радянського контингенту. Лейтенант запасу М. Ф. Мазур у інтерв'ю згадує з гіркою іронією: «Служили ми на кордоні. Жили прекрасно. Навколо пісок та гаряча пустеля. Харчувалися теж непогано. Дев'ять місяців лише консерви «кілька у томаті», хліб та суха порошкова картопля. Така от була служба»[].

Досить багато складнощів виникало із обмундируванням. У перші роки війни форма військ ОКРВ була стандартного темно-зеленого кольору. Вона виявилася непрактичною. Пілотки не рятували від спеки, кирзові чоботи розтирали ноги, а військові сорочки стали мішенню для снайперів. Тому спеціально для Афганістану було розроблено нову форму-«афганку»: крилатий капелюх, пісочного кольору сорочка і штани, черевики юхтові і хромові. Лише під кінець війни з'явилися зручні сорочки із багатьма кишнями для боєприпасів, а на початку конфлікту вояки самі шили собі «ліфчики» із брезенту. «Ліфчик» – це саморобний жилет із багатьма кишнями, дуже потрібний у бою. Коли солдат ішов на «дембель», він передавав «ліфчик» молодому новобранцю[2, с. 25].

Великі нарікання викликали військові черевики. Вони були досить незручні, розтирали ноги. Шкарпетки витримували у них лише два тижні. Досвідчені солдати купували на східному ринку кросівки. Особливо практичним було це взуття у горах, коли розвідники чи десантники здійснювали свої військові місії. У горах солдати мали відразу два комплекти одягу – теплу шапку та бушлат і

звичайну форму. Перепади температури вночі і вдень призводили до таких незручностей. Ось як згадує санітар госпіталю В. М. Федоренко: «Солдати ходили патлаті, хто у кросівках, хто у чоботах і усі без знаків розпізнавання. Бійці розвідроти одягалися у пакистанські куртки. Але ми деякий час носили радянські черевики і форму»[1, с. 169].

Бичем для радянського контингенту були інфекційні хвороби. Вони масово «косили» солдат, особливо у районі Кандагару. Спеціальні пігулки для знезараження води «Пантоцид» не допомагали. Вони діяли через півгодини після розчинення у річковій воді України чи Росії. Але афганські річки мають велику кількість домішок ґрунту. Таблетка розчинялася через годину, півтори. У сорокаградусну спеку під палючим сонцем солдати не могли цього витерпіти і пили брудну воду. Звідси і жовтуха. Немало було у військах і туберкульозу.

Проте лікарі знайшли спосіб ефективного зцілення бійців тим же джантаком. Після примусового масового напування відваром джантаку хворих і здорових ситуація пішла на краще. Згадує санітар військового госпіталю В. М. Федоренко: «Чай був дуже смачним, особливо коли ще гарячий. Його роздавали на польових кухнях. Солдати могли набирати чай у фляги. Правда, інколи у нього додавали бром для зменшення юнацької прудкості. Він не втрачав лікувальних властивостей, але смакові якості мінялися у гірший бік»[1, с. 3].

Українці воювали пліч-о-пліч із іншими національностями СРСР: казахами, росіянами, білорусами, узбеками, татарами тощо. У солдат Обмеженого контингенту радянських військ було багато спільного, але особливості ментальності виявилися досить швидко. Українцям неможливо було «замаскуватися» під місцевих. Вони відразу виділялися як чужинці. Незнання мови і звичаїв пуштунів змушували воїнів-слов'ян тісніше гуртуватися між собою. Різниця у вірі і системі цінностей, вихованні та культурі афганця і українця була вражаючою. Легше було мусульманам-вихідцям із СРСР. Те, що радянський узбек чи таджик міг отримати від місцевих дуже просто, українцю, білорусу чи росіянину доводилося брати силою чи хитрощами. Афганці ніколи не пригощали слов'ян фруктами, не вели з ними щирих розмов. Водночас таджики, узбеки чи кримські татари досить легко маскувалися під афганців: носили їхній

одяг, вели переговори на рідному для місцевого племені пуштунів діалекті, ходили у розвідку до самого серця ворожих кишляків невідомими.

Усі труднощі повсякдення людини полегшує відпочинок. Питання дозвілля викликало у деяких учасників війни здивування. Одні ветерани говорили, що на війні дозвілля не було. Інші уникали відповіді. Більшість відповіли, що дозвілля – це кіно, концерти радянських артистів або заняття спортом. Деяких виконавців воїни цінували особливо. Найбільше вони чекали групу «Каскад» і Олександра Розенбаума. Його пісня «Чорний тюльпан» стала Реквіємом за загиблими. Також програма «Час» (новини), яка транслювалася із СРСР, була обов'язковою для перегляду як частина ідеологічної «обробки» свідомості. У програму ідеологічної роботи входили і обов'язкові політінформації з солдатами та роз'яснення відмінностей між менталітетом мусульман та європейців.

Часто солдати у вільний час грали на гітарі. Так зародилася знаменита патріотична афганська пісня. Деякі заняття воїнів протягом дозвілля були досить неочікуваними. Рядовий запасу В. О. Крят згадує: «Я служив радистом. Наша точка розташовувалася високо у горах. Така була туга за домівкою, за Україною, що ми разом із товаришем почали сіяти тут чорнобривці. Захищали їх від вітру і морозу. Яка ж була радість, коли з'явилися перші тендітні квіточки!»[1, с. 134]. Пояснення того, що дехто уникав питання про дозвілля, просте. Інколи його солдати проводили досить своєрідно. Вони могли палити чарас (аналог гашишу) і варили горілку. Спиртні напої у військах ОКРВ заборонялися, але у деяких частинах примудрилися гнати самогон. Відсутність цукру компенсували місцевим медом брудного кольору. Часто подібні випадки траплялися у перші роки конфлікту, оскільки наркотики і алкоголь зменшували страх. На останніх етапах війни за подібними речами почали слідкувати значно суворіше.

Війна породила особливий жаргон у її солдат. Воїни згадують, що слівця, органічні для Афганістану, були незрозумілими вдома. Це як у казці Кіплінга: «Ми з тобою однієї крові – ти і я». Той, хто говорить на військовому афганському жаргоні – це «свій». Дане спілкування демонструє внутрішні соціальні відносини у колективі, показує тонкі відтінки ставлення солдат до життя. Саме з далеких пустель і гір Афганістану прийшли у нашу мову «локалізми» (слова, характерні для вузького кола спілкування), а тепер вони стали розповсюдженими скрізь:

«бабло», «капуста» – гроші; «відік» – відеомагнітофон; «косяк» – цигарка із наркотиком; «автопілот» – дія, яка відбувається автоматично; «антошка» – військово-транспортний літак Ан-12, Ан-24, Ан-26 тощо.

Деякі слова отримували одночасно два значення. Рядовий запасу І. І. Чех розповідав: «Слово «дух» мало негативний відтінок. Спочатку так називали наших противників моджахедів. Потім так стали називати молодих солдат. А ще презирливо кидали у спину високому начальству, яке приїздило нас інспектувати і нічогісінько не знало про війну, що он іде «душара». Їх відразу було видно. Форма новенька, чиста. А у нас – прана, вигоріла, латана-перелатана, просякнута потом і сіллю. Я з такими «душарами» вітався словом «Здрастуйте». Честь не віддавав. Не заслужили. Одного разу мало не потрапив у «дисбат» (дисциплінарний батальйон). Захистив мене «батя», наш полковник. Він сказав перевіряючому, щоб не чіпав мене, бо я вже не раз ходив під смертю і маю право так себе поводити»[1, с. 96].

Задля зручності у бою, слова скорочували. Так виникли назви «енша» – начальник штабу, «бетеер» – бронетранспортер, «коробка» – танк, «коробочок» – теж бронетранспортер, «злітка» – злітна смуга для літака, «нитка» – військова колона під охороною БТР чи танків. Афганський жаргон слугував для багатьох нюансів мови – а) він підсилював експресивні вирази: «Ерси злетіли», тобто запущено реактивні снаряди, або: «Почався лазнево-стаканний день», тобто вихідний, коли можна помитися, привести у порядок зброю чи для декого – напитися; б) жаргон сприяв метафоризації мови: «Кефір підвезли», тобто привезли дизельне паливо, чи: «Будемо розкладати консерви», тобто ставити мінні поля; в) він давав можливість створювати нові слова і вирази: «днювалити», тобто чергувати чи «дембельнутися», тобто демобілізуватися.

Ще один термін – «дід» відомий зараз кожному юнаку. Так називали старослужбовців, які мали досвід війни і, знаходячись фактично в аналогічному званні, керували новобранцями. Явище «дідівщини» в Афганській війні мало місце. Проте розмір, глибина і жорстокість позастатутних відносин, у першу чергу, залежала від командирів. Гарний командир не допускав знущань старослужбовців над молодими, але давав можливість відчутти «тверду руку» досвідчених товаришів. Там, де дисципліна давала тріщину, спостерігалися

випадки побиття, принижень «дідами» молодих «духів». Підполковник запасу А. Дерев`янюк так описує «дідівщину»: «У деяких випадках прояви «дідівщини» були рятувальними, хоча і важкими тренуваннями. «Діди» змушували «духів» виконувати «Кандагарський місток», тобто повзати під ліжками, бігати у ЗЗК (загальновійськовому захисному комплектові) і двох-трьох бронежилетах одночасно. Подібні навчання могли врятувати молодим життя. Але межа між тренуванням і знущанням дуже тонка. Її легко перетнути»[13, с. 356].

Бувало і так, що не витримавши знущань, новобранці дезертирували із військових частин і ставали у пригоді моджахедам. Вони переходили до ісламу, створювали сім'ї, працювали на уряд Афганістану. За неофіційною і неперевіреною статистикою таких втікачів налічується близько чотирьохсот. Полковник запасу А. М. Гребенюк дуже цікаво згадує про «дідівщину». Він поділяє її на позастатутні відносини і наставництво «дідів». Якщо старослужбовець вдарив молодого, бо той заснув на посту, то це виправдано, інакше моджахеди заріжуть усю частину. Війна вимагає дисципліни. Якщо молодий солдат у бою висунувся із укриття, то його палицею били по спині, щоб знав, як берегти своє життя. Така «дідівщина», на думку А. М. Гребенюка, необхідна в армії. А от якщо «дід» зганяє на молодих власну агресію, то це задача командира віддати такого негідника під трибунал. За спогадами А. М. Гребенюка: «Дідівщина» була у дотриманні субординації між молодими і старими. Порядок у казармах дотримувався, дякуючи «дідам». У нас, наприклад, на ніч у казармі із офіцерів залишався тільки черговий частини. Він не міг встежити за всіма. Порядок підтримували «діди» і сержанти»[3].

Відбувалися жорстокі сутички за національною ознакою. Солдати-слов`яни не терпіли вихідців із Середньої Азії і навпаки. У казармах виникали стихійні земляцтва. Більшість завжди гнобила меншість. Але велику роль відігравав характер людини. Якщо у військового була сміливість, то його залишали у спокої. Якщо людина ламалася, то її принижували до «дембеля». Рядовий запасу І.І. Чех згадує: «Я був «духом», але принижувати себе не давав. Мене добряче били, але я давав здачі, навіть якщо не міг перемогти. Врешті-решт мене залишили у спокої. Говорили зі мною із позицій старшого, але не чіпали. Через деякий час стали поважати»[1, с. 102]. Все залежало від волі конкретного солдата і від командира.

Отже, проведене дослідження дозволило сформулювати основні висновки:

- проблема повсякденного життя солдат-афганців у світлі побутово-психологічної історії у радянській історіографії не вивчена, у сучасній українській та зарубіжній історіографії розглянута фрагментарно, тому величезну роль відіграють спогади очевидців, які треба збирати і вивчати надалі;
- спогади – це дуже суб'єктивна річ. Щось із часом забувається, щось міфологізується, але раціональне зерно спогадів – неоціненний внесок у антропологічну історію людини на війні;
- джерельна база дослідження охоплює матеріали усної історії на основі спогадів ветеранів-барвінківчан, деякі документи, збірки спогадів українських воїнів, матеріали місцевої періодики, матеріали блогів, фотографії;
- учасники війни дуже неохоче згадують події минулого. Їх важко «розговорити». Вони категорично відмовляються згадувати про військові операції та бої, трішки легше розповідають про побут, умови життя і цікаві випадки. Пояснення цьому – посттравматичний синдром війни, який у тій чи іншій мірі присутній у кожного із них. Будучи юнаками, більшість із них потрапили на чужу їм, жорстоку війну, де гинули близькі друзі, де доводилося вбивати людей, де життя постійно висіло на волоссі, де необхідно було виконувати інколи безглузді накази керівництва, що призводили до невиправданих людських втрат. Це не могло не відобразитися на світосприйнятті даних людей. І хоча здається, що душевні рани загоїлися, це зовсім не так. Просто вони пішли глибше – у підсвідомість;
- Афганська війна 1979-1989 років – це злочинне рішення влади СРСР, яке розв'язало агресію проти афганського народу і призвело до загибелі тисяч юнаків із усіх республік СРСР, жертв серед мирних жителів Афганістану, часткової руйнації інфраструктури міст і сіл даної країни. Статистика загиблих і поранених за радянського часу досі не уточнена сучасними істориками;
- для ветеранів-українців ця війна – трагічна сторінка життя. Проте бойове братство, згуртованість і прагнення повернутися додому допомогли багатьом вижити у пеклі чужої війни. Ветерани Афганістану намагаються донести до суспільства власну правду, власне життя, власні відчуття та спогади. Ці люди заслуговують на увагу сучасників та на розуміння з боку наступних поколінь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Афганський щоденник: збірник / Тацюк В., Чех І., Федоренко М., [та ін.]; за ред. Магди О. – Барвінкове, 2016. – 171 с.
2. Брейтвейт Р. Афган. Русские на войне / Р. Брейтвейт. – М.: Corpus, 2013. – 496 с.
3. Гребенюк А. Н. О дедовщине в Афганистане / А. Н. Гребенюк. – [Електронний ресурс]: блог автора. – Електрон. дані. – [К.], 2018. – Режим доступу: <https://cont.ws/@andrei08661/1101088> – Назва з титул. Екрана
4. Гудзь І. Війна в Афганістані: спогади ветеранів Харківщини / І. Гудзь. – [Електронний ресурс]: Слобідський край. – Електрон. дані. – [Х.], 2013. – Режим доступу: <http://www.slk.kh.ua/news/vlada/vijna-v-afganistani-spogadi-veteraniv-iz-kharkivshchiny.html> – Назва з титул. Екрана
5. Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» зі змінами і доповненнями // Відомості Верховної Ради України, 1993, № 45, ст.425
6. Афганістан і афганська війна очима радянських «афганців» / О. Л. Ковальков // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – 2017. – Вип. 49. – С. 143-147. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npifznu_2017_49_29 – Назва з титул. Екрана
7. Костыря А. А. Историография, источниковедение, библиография спецоперации СССР в Афганистане (1979 – 1989 гг.): монография / А. А. Костыря; Донецкая областная организация Украинского Союза ветеранов Афганистана (воинов-интернационалистов). – К.: МИЦ «Мединформ», 2008. – 596 с.
8. Кривошеев Г. Ф. Россия и СССР в войнах XX века (статистическое исследование) / Г. Ф. Кривошеев. – М.: Олма-Пресс, 2001. – 608 с.
9. Постанова ЦК КПРС № П 176/125. – [Електронний ресурс]: портал «100 главных документов российской истории». – Електрон. дані. – [М.], 2014. – Режим доступу: <http://doc.histrf.ru/> – Назва з титул. Екрана

10. Спогади учасників війни у Афганістані: збірник / упорядник Магда О. – Барвінкове, 2018. – 71 с.
11. Столбова І. Вечір тих, кого об`єднав Афганістан / І. Столбова // Вісті Барвінківщини. – 2016. – № 63-64. – С. 3.
12. Червонопиский С. В. Военно-политическая спецоперація СССР в Афганистане (25 декабря 1979 – 15 февраля 1989 гг.): словарь-справочник / С. В. Червонопиский, А. А. Костыря, В. Г. Сироштан. – 2-е изд., перераб. и доп. – К.: Мединформ, 2008. – 452 с.
13. Чёрная книга коммунизма = Le Livre Noir du Communisme: сборник / Куртуа С., Верт Н., Панне Ж-Л., Пачковский А. [та ін.] – М.: «Три века истории», 2001. – 864 с.
14. Шевченко Л. Пройшов дорогами Афганістану / Л. Шевченко // Вісті Барвінківщини. – 2016. – № 13-14. – С. 3.

ДОДАТКИ

Барвінківчани, які пройшли Афганістан

Фото з Барвінківського краєзнавчого музею

Форма «афганка»

Фото з Барвінківського краєзнавчого музею

Фото з архіву М. Ф. Мазура

1980 рік – демократична республіка Афганістан поблизу Кабула обмежений контингент групи в ДРА
Мазур М. серед однополчан

Фото з архіву М. Ф. Мазура

Зустріч із В. В. Тацюком

Фрагмент інтерв'ю із ветераном Іваном Івановичем Чехом.

Іван Іванович Чех – мешканець м. Барвінкове, заступник Голови спілки ветеранів Афганістану Барвінківщини. У роки війни ніс службу водієм бронетранспортера, із групою військових знешкоджував каравани із Пакистану.

– Іван Іванович, розкажіть щось цікаве, що вам найдужче запам'яталося під час служби.

Чех Іван Іванович: – Хочу розповісти про солдатську винахідливість. Одного разу на аеродром, який ми охороняли, сів підбитий літак ДРА. Пілота відвезли до госпіталю, а літак відтягли до ангарів. Там він собі і стояв. А тут, як на той гріх, на пункті чергування почала текти стеля. Був той пункт зліплений із сякого-такого лахміття ще й заглиблений у ґрунт. Командир віддав мені наказ полагодити стелю. Я запитав у нього, де мені узяти матеріали, на що він відповів: «Придумай щось. Прояви солдатську винахідливість. Виконуй!». От і пішов я виконувати. Взяв шмат металу від пошкодженого літака. А добувати його довелося зубилом та молотком. Б'ю зубилом і відчуваю, що метал незвичайний: гріється і дуже важко відбивається. Полагодив я стелю і живу спокійно. Раптом на аеродром з'їжджається високе начальство і починають обслідувати літак. Виявляють діру і починається страшенний тарарам. Полковнику і моєму командирі пообіцяли «відірвати голови», якщо метал не знайдеться. Командир згадав, що наказував мені лагодити стелю, і той шмат я знову здер і повернув на місце. Ще й отримав від нього погрози, що мене направлять у дисбат. А от полковник, довідавшись про подробиці історії, сказав: «Ніякого дисбату. Солдат – молодець! Він виконував наказ і зробив це блискуче. Подяка йому від мене».

Виступ пісенної групи ветеранів «Вірність»

